

* 16. 1. 1890 — † 30. 4. 1958

Nils Lid in memoriam

Kesän kynnyksellä saapui Oslostä yllättäen järkyttävä viesti: professori Nils Lidin, tunnetun Suomen kävijän ja ystävän, elämä oli päättynyt huh-tikuun viimeisenä päivänä. Ansioitu- neen tutkijan, taitavan organisaatto- rin ja johtavan kulttuuripersoonalli- suuden menetykseen tunnetaan luonno- lli- sesti syvimmin hänen kotimaassaan Norjassa, mutta lukuisia on myös se suomalaisten ystävien ja tutkijatove- rien joukko, jonka ajatukset palaavat tähän harvinaisen tasapainoiseen ja elämänmyönteiseen tiedemieheen. Ei ole kulunut kuin kolme vuotta siitä, kun Nils Lid luennoi kutsuttuna Hel- singin yliopistossa ja piti esitelmän Suomen Muinaismuistoyhdistyksessä. Viimeksi pidetyssä pohjoismaisten kansanelämäntutkijoiden kokouksessa

Lundissa elokuussa 1957 hänessä nähtiin Norjan edustajiston grand old man, joka virkeänä liikkui Skånen kaupunkeihin ja linnoihin tehdyillä retkillä ja keskusteli kymmenien kolle- gojensa kanssa.

Nils Lid syntyi 16. tammikuuta 1890. Hänen isänsä oli ammatiltaan teurastaja, ja tämä seikka ilmeisesti vaikutti sen, että hän valitsi ensim- mäisen laajemman tutkimuksensa ai- heeksi kansanomaiset teurastustavat. Hänen väitöskirjansa »Norske slak- teskikkar med jamføringar frå nær- skyldte område» (1924) perustui ma- teriaaliin, jonka hän oli itse keräyttä- nyt lähettämällä kyselyjä eri maihin. Hän käytti hyväkseen mm. Sanakirja- säätiön keruuverkostoa; osa näistä ky- selyistä julkaistiin Sanastajassa. Väi-

töskirjansa valmisteluvaiheessa hän oleskeli useaan otteeseen Helsingissä ja nautti Kaarle Krohnin opetusta. Helsingin yliopisto oli näihin aikoihin pohjoismaisten ja kauempanakin asuvien tutkijoiden mielenkiinnon kohteena, koska sen piirissä harjoitettiin intensiivistä ja korkeatasoista kansanrunouden tutkimusta. Kaarle Krohn innostutti nuoren norjalaisen oppilaansa opiskelemaan suomen kieltä, ja niin hänestä tuli yksi niistä ulkomaisista tutkijoista, jotka kielitaitonsa avulla kykenivät tehokkaasti hyödyntämään myös suomalaista alkuperäismateriaalia. Näitä vakavasti suomalaisen tutkimukseen ja materiaaliin suhtautuvia tiedemiehiä ovat olleet mm. Axel Olrik ja F. Ohrt Tanskassa, Reidar Th. Christiansen ja Knut Liestøl Norjassa, C. von Sydow Ruotsista, Johannes Bolte Saksassa, Jan de Vries Hollannissa ja Archer Taylor ja Stith Thompson Amerikassa. Nils Lid eteni kuitenkin pitemmälle kuin useimmat edellä luetelluista tutkijoista: hedelmällisyydenjumuksia koskevissa tutkimuksissaan hän käytti laajaa suomalaista vertailumateriaalia, siirtyipä hän selvittelemään sellaistaakin suomalaisille tutkijoille pyhitettyä aihetta kuin kalevalaisten runojen Pohjolaa. Kirjoituksessaan »Kring Kalevala-miljøet» (1943), joka on julkaistu suomeksikin (»Kalevalan Pohjola», Kalevalaseuran vuosikirja 29), hän asettaa muinaisrunojemme Pohjolassa käynti-kuvausten taustaksi fornaldarsaagojen kertomukset matkoista tarunomaiseen Trollebotniin, Botnariin, Skumeheimiin ja Nordbotniin, jossa asuu gygr-niminen noitavaimo. Matkojen tarkoituksena on ryöstetyn neidon tai jonkin ihme-esineen noutaminen. Suomalaiset tutkijat pitävät tätä yhdistäntää huomion arvoisena; todennäköisesti juuri fornaldarsaagat

ovat olleet Sammon ryöstön sepittäjän lähteenä. — Myös Lidin tutkimus kuvataikuudesta, »Um bilet-trolldom» (1928), sisältää runsaasti suomalaista ja vermlantilaista vertailuainesta. Virossakin Lid kävi useita kertoja ja tutustui maan kulttuuriin ja kansanperinteeseen.

Kansantapojen ja -uskomusten selvittelyssä Lid kiinnitti paljon huomiota hedelmällisyyssaatetta kuvastaviin perinneaineisiin. Tältä alalta ovat hänen pääteoksensa »Joleband og vegetasjonsguddom» (1929) ja »Jolesveinar og grøderikdomsgudar» (1933) sekä useat lyhyemmät kirjoitukset kuten esim. »Vegetasjonsgudinne og värplantar» (1928) ja »Charakteristik der nordischen Kalender- und Fruchtbarkeitsbräuche» (1939). Hän lähti Wilhelm Mannhardtin teorioista, mutta sovelsi niitä paljon joustavammin ja omaperäisemmin kuin monet muut tämän tutkimussuunnan edustajat. Hän pyrki mm. osoittamaan, kuinka eräät ravinto- ja hyötykasvit ovat tulleet hedelmällisyyssymboliksi: ne on personoitu, niistä on kehittynyt jopa kasvillisuutta edistäviä ja sääteleviä jumaluuksia. Lidin toimittamiin ja Nordisk Kultur -sarjassa julkaistuihin »Religionshistorie» ja »Folketru» -teoksiin sisältyy kaksi hänen kirjoittamaansa laajaa lukua, joista toinen, »Gudar og gudedyrkning», käsittelee muinaisskandinaavista jumalamaailmaa ja toinen, »Magiske fyrestellingar og bruk», taikuuden keskeisiä käsitteitä. Kumpikin kirjoitus sisältää lukuisia huomion arvoisia löytöjä ja päätelmiä. Hedelmällisyyssaatteen ohella on Lidin pysyvänä mielenkiinnon kohteena ollut kansanomaisen tautioppi ja erityisesti sitä sivuava vahingoittamismagia. Kirjoitukset »Um finnskot og alvskot» (1921), »Gand og tyre» (1927), edellä mainittu »Um bilet-trolldom» ja

»Gandfluge og gandfugl» (1944) käsittelevät pohjoismaisia, etenkin norjalaisia ja lappalaisia käsityksiä noitien kyvystä lähettää tauteja hallusaan olevien hyönteisten tai nuolten avulla. Taikatapoja koskevat myös pienoismonografiat »Jordsmøygjing» (1922) ja »Ein bindetrolldom» (1925). Hahmonmuutoksen ongelmia pohditaan kirjoituksessa »Til varulvens historie» (1937).

Lidin tieteelliset pyrinnot eivät rajoittuneet pelkästään henkisen kansanperinteen alueelle. Esineellisen kansatieteen puolella hän mm. keräytti arvokkaan kansanomaista hiihtotavastoa ja suksityyppjä koskevan materiaalin ja kirjoitti sen pohjalta tutkielmia. Erityisen tärkeä, oikeastaan koko hänen tutkimustavalleen leimaa antava piirre oli kielitieteen tehokas hyväksikäyttö. Hänen kirjoituksensa, käsittelevätpä ne mitä aihetta tahansa, sisältävät aina merkitysoipillisia tarkasteluita, ja niiden oivallukset rakentuvat usein taidokkaista etymologioista. Koko hänen tuotantonsa todistaa luottamuksesta »Wörter und Sachen» -periaatteen mukaisen tutkimuksen mahdollisuuksiin. Materiaalin käytössä hän noudatti suurta tarkkuutta ja julkaisi tärkeimmät kohdat siitä aina in extenso, niin että lukijallakin oli mahdollisuus arvioida todistusaineiston todellinen kantavuus.

Paitsi tutkijana Nils Lid saavutti keskeisen ja tunnustetun aseman myös taitavana organisoijana. Hän pani alulle ja toimitti Norsk Folkeminnelag -sarjan, jonka tähän mennessä painosta ilmestyneet 78 osaa muodostavat esikuvallisen ainesjulkaisun norjalaisen kansanperinteen keskeisiltä aloilta. Tässä sarjassa Lid on julkaissut mm. Joh. Th. Storakerin käsikirjoituskokoelmat aiheenmukaisesti ryhmiteltyinä. Niistä tieteellisistä

aikakauskirjoista, joiden toimitustyöstä hän joko yksin tai toisten avustamana huolehti, on mainittava kansatieteellinen Norveg, kielitieteellinen Studia Septentrionalia ja etnologis-folkloristinen Studia Norvegica. Lisäksi hän on toimittanut useita Skrifter av Instituttet for Sammenlignende Kulturforskning ja Nordisk Kultur-sarjojen osia. Hänen alkuunpanemansa on edelleen Ord og Sed -sarja, jossa julkaistaan kansanperinnettä koskevia kyselyjä. Arvovallallaan Lid hankki näille kaukokantoisille yrityksille taloudellista ja muuta tukea, aikaansa ja vaivojansa säästämättä hän huolehti niiden jatkuvasta edistymisestä hankkien kirjoituksia, lukien oikeakodoksia, laatien perinnekyselyjä jne. Tämänlaatuisen toiminnan laajuus on osoituksena hänen luonteessaan ilmenevästä epäitsekkydestä ja suuresta työkyvystä. Unohtaa ei sovi myöskään hänen arvostelijantoimintaansa, jonka monitahoisuus käy selville vuoteen 1949 ulottuvasta bibliografiasta teoksessa »Trolldom. Festskrift til Nils Lid til sekstiårsdagen» (1950).

Professori Nils Lidin suhteet Suomeen ja suomalaiseen tieteeseen säilyivät kiinteinä vuosikymmenien ajan. Häntä käytettiin asiantuntijana useita kertoja, mm. täytettäessä Oslon yliopiston suomalais-ugrilaisen kielitieteen professorinvirkaa v. 1947, Helsingin yliopiston suomalais-ugrilaisen kansatieteen professorinvirkaa v. 1950 ja saman yliopiston suomalaisen ja vertailevan kansanrunoudentutkimuksen professorinvirkaa v. 1949. Viimeksi mainitun viran tultua äskettäin taas avoimeksi hänet valittiin toistamiseen asiantuntijaksi, mutta tätä tehtävänsä hän ei ehtinyt saattaa päätökseen. Professori Nils Lid oli Turun yliopiston kunniatohtori, Suomalaisen Tiedeakatemian, Suomalais-ugrilaisen Seuran, Suomalai-

sen Kirjallisuuden Seuran ja Kalevalaseuran kirjeenvaihtajajäsen.

Professori Nils Lid muistetaan järkkymättömän rauhallisena tutkijapersoonallisuutena, jonka luonteessa ilmenevä asiallisuus, objektiivisuus ja hyvántahtoisuus herätti kunnioitusta niissä, jotka hänet tunsivat. Puheessa, jonka hän äskettäin piti pohjoismaisten kansanelämän tutkijoiden kokouksen päättäjaisissä Lundissa, oli omalaatuisen laajaa perspektiiviä: vanha tutkija asettui siinä ikäänkuin päiväntapahtumien ulkopuolelle ja tarkkaili aikojen vaihtumista. Hän

suhtautui vaatimattomasti sukupolvensa saavutuksiin ja tähdensi sen pohjan erilaisuutta, jolta tutkimustyöhön hänen nuoruudessaan lähdettiin. Jos käytettävissä olisi silloin ollut kaikki se tieto, mihin nyt vuosikymmenien kuluttua on päästy, olisivat tutkimuksen probleemit ja tulokset muodostuneet aivan toisenlaisiksi. Kenties on niin, ettei puheen pohjavirettä, jäähyväisiä, tuolloin virkeän keskustelun lomassa täysin tajuttu. Mutta sanat palaavat mieleen nyt, kun Norjan kansallisten tieteiden koava keskushahmo on poistunut.

LAURI HONKO